

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.21>

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОБІЛУ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКОНУ ПРО ЗБРОЮ НА РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ СУДОВОЇ БАЛІСТИКИ

Мельник Сергій Валерійович,
завідувач сектору балістичного
обліку відділу криміналістичних
видів досліджень
(Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх
справ України,
м. Харків, Україна)

Грецьких Олег Вячеславович,
старший судовий експерт сектору
балістичного обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
(Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх
справ України,
м. Харків, Україна)

У статті піднімається питання впливу законодавчого пробілу щодо спеціального закону про зброю в Україні на розвиток вітчизняної судової балістики. Проблема «озброєної злочинності» (використання різних видів зброї в кримінальних правопорушеннях) і похідні від неї аспекти у XXI ст. є однією з центральних у міжнародному порядку денному. Розвиток нелегального ринку зброї в державі, очевидні кримінально-правові та судово-правові проблеми, пов'язані з невнормованим у цивілізованій спосіб обігом стрілецької зброї і боєприпасів у суспільстві актуалізують і ставлять на порядок денний прийняття такого закону незалежно від концептуальної позиції держави щодо легалізації чи заборони її для населення.

Виявлені основні проблеми, що стримують розвиток судової балістики як галузі криміналістичної науки і практики та судової експертології, пов'язані з вказаним законодавчим пробілом.

Автори дійшли висновку, що основними причинами стримування розвитку вітчизняної судової балістики в умовах відсутності спеціального закону про зброю в Україні є нормативний пробіл у визначенні основного поняття проблеми «зброя» та похідних від нього («стрілецька зброя», «вогнепальна зброя», «травматична зброя», «пневматична зброя», «нагородна зброя», «обіг зброї», «цивільний обіг зброї», «незаконне виготовлення та переробка зброї» тощо) на основі міжнародних формулювань, які містяться у Протоколі ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї; відсутність гармонізації вітчизняного законодавства (насамперед адміністративного, кримінального і судового) в частині обігу зброї в Україні; відсутність єдиних теоре-

тичних і практичних підходів у застосуванні методів і техніки судової балістики на основі загальноприйнятих законодавчих норм.

Ключові слова: криміналістика, судово-балістична експертиза, експертно-балістична техніка, зброя, цивільний обіг зброї і боєприпасів, законодавчий пробіл, закон про зброю.

IMPACT OF THE LEGISLATIVE GAP ON THE SPECIAL LAW ON WEAPONS ON THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC JUDICIAL BALLISTICS

Melnik Serhii Valeriiovych,

Head of the Ballistic Accounting Sector of the Department of Forensic Types of Research

(Kharkiv Research Expert and Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

Hretskykh Oleh Viacheslavovych,

Senior Forensic Expert at the Ballistic Accounting Sector of the Department of Forensic Types of Research

(Kharkiv Research Expert and Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

The article raises the issue of the impact of the legislative gap on the special law on weapons in Ukraine on the development of domestic judicial ballistics. The problem of “armed crime” (the use of various types of weapons in criminal offenses) and its derived aspects in the Twenty-First Century is one of the central ones on the international agenda. The development of the illegal arms market in the state, obvious criminal and judicial problems related to the non-normalized circulation of small arms and ammunition in society actualize and put on the agenda the adoption of such a law, regardless of the conceptual position of the state regarding the legalization or prohibition of it for the population.

The main problems hindering the development of forensic ballistics as a branch of Forensic Science and practice and forensic expertise related to this legislative gap are identified.

The author came to the conclusion that the main reasons for curbing the development of domestic forensic ballistics in the absence of a special law on weapons in Ukraine are: a regulatory gap in the definition of the main concept of the problem “weapons” and their derivatives (“small arms”, “firearms”, “traumatic weapons”, “air weapons”, “award weapons”, “arms turnover”, “civil arms turnover”, “illegal manufacture and processing of weapons”, etc.) based on the international wording contained in the UN Protocol against the illegal manufacture and trafficking of firearms, their components and components, as well as ammunition to them; lack of harmonization of domestic legislation (primarily administrative, criminal and judicial) in terms of arms trafficking in Ukraine; lack of unified theoretical and practical approaches in the application of methods and techniques of Forensic Ballistics based on generally accepted legislative norms.

Key words: criminalistics, forensic ballistic expertise, expert Ballistic Equipment, Weapons, civil circulation of weapons and ammunition, legislative gap, law on weapons.

Постановка проблеми. Офіційні дані ООН щодо кримінально-правового статистичного обліку суспільно небезпечних діянь (Міжнародна класифікація злочинів для статистичних цілей – МКЗС) свідчать, що останніми роками у світовому масштабі спостерігається тенденція до збереження росту кримінально каранних діянь з використанням зброї в загальній кількості злочинів [1]. О. Бусол стверджує, що з 1990 року по 2015 рік від стрілецької зброї у світі загинуло 4 млн осіб, 90% з яких – цивільні особи [2]. У зв'язку з цим Генеральний секретар ООН К. Аннан ще у 1999 році визнав стрілецьку зброю «зброєю масового знищення».

Ця тенденція стосується й сучасної України. Так, дослідницька та експертна неурядова організація Центр безпекових досліджень «Сенсс» (дослідження проведені шляхом аналізу інформації, отриманої в результаті спеціальної обробки відомостей, отриманих із відкритих джерел (офіційних веб-сайтів органів державної та місцевої влади, підрозділів правоохоронних органів центрального та регіонального рівнів; їхніх профілів у соціальних мережах; українських електронних ЗМІ), державної статистичної звітності, єдиного державного реєстру судових рішень, даних соціологічних досліджень) наводить таку статистику: лише у першому півріччі 2020 року було обліковано 3519 кримінальних проваджень, порушених за ст. 263 ККУ (носіння, зберігання, придбання чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв без передбаченого законом дозволу); 331 кримінальне правопорушення було кваліфіковано як теракт, а у 296 випадках самостійне кримінальне правопорушення супроводжувалося використанням зброї та боєприпасів [3].

У першій половині року країну буквально сколихнула хвиля насильства з використанням зброї: підрив автомобіля «Укрпошти» та розбійний напад із викраденням майже 3 млн грн на Полтавщині, обстріл із гранатомету комплексу відпочинку «Аква Сіті» у Мукачеві на Закарпатті, масова бійка зі стріляниною у центрі Києва, стрілянина на ринку промтоварів «7-й кілометр» на Одещині, розбірка між перевізниками зі стріляниною в Броварах на Київщині. Ці випадки переконливо свідчать на користь того, що «озброєння» злочинності зростає як у кількісному, так і в якісному показниках (на руках у злочинців виявляють широкий спектр видів зброї від кустарної і переробленої до новітніх армійських зразків, включаючи кулемети, гранатомети та гранати). Ці невтішні висновки підтвердили й учасники координаційної наради керівників правоохоронних органів щодо стану протидії кримінальним правопорушенням проти громадської безпеки та громадського порядку, а також вчиненням із використанням зброї, бойових припасів або вибухових речовин при Офісі Генерального прокурора 16.07.2020.

Обов'язковим істотним складником розслідування таких злочинів є судово-балістична експертиза (далі – СБЕ). Будучи за своєю інституціональною природою частиною судової експертології і галуззю криміналістики, СБЕ функціонує не лише в існуючих науково-прикладних рамках, але й у широкому правовому полі. Останнє безпосередньо впливає на весь комплекс застосування судово-балістичної експертизи як слідчого інструмента – її правовий статус, організаційні й процедурні основи тощо. Відсутність в Україні окремого закону, який би регулював порядок цивільного обороту зброї, банально унеможливує притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які незаконно нею володіють і потенційно здатні здійснити злочин, а також весь комплекс пов'язаних із цим оперативно-слідчих дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні і спеціальні дослідження з судової балістики як криміналістичної галуззі, розділу криміналістичного зброєзнавства і експертології представлені чисельними працями вчених-теоретиків і экс-

пертів-практиків, зокрема М. Авдеєва, М. Артамонова, М. Басова, В. Бергера, І. Віноградова, В. Гущина, І. Дворянського, О. Жука, М. Зюська, В. Комахи, Ю. Кубицького, С. Кустановича, О. Лазарі, І. Макарова, С. Матвеева, Ю. Носко, В. Ручкіна, І. Сапожнікова, Е. Стащенко, Є. Тіхонова, О. Устінова, В. Червакова та багатьох інших. Однак досліджень, які б виявили вплив вказаного вище законодавчого пробілу на розвиток СБЕ, поки що немає.

Мета статті полягає у розкритті причин, пов'язаних із законодавчим пробілом щодо спеціального закону про зброю, що гальмують і стримують розвиток судово-балістичної експертизи в Україні.

Основні результати дослідження. Проблема «озброєної злочинності» (використання різних видів зброї в кримінальних правопорушеннях) і похідні від неї аспекти у XXI ст. є однією з центральних у міжнародному порядку денному. Свідченням цього стало прийняття на рівні Організації Об'єднаних Націй у 2001 році Програми дій ООН із запобігання та викорінення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю та легким озброєнням в усіх її аспектах та боротьбі з нею і Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

Останній, чинний в Україні з 04.07.2013 року, прямо зобов'язує учасників протоколу вжити заходи у законодавчій сфері для реалізації його мети (ч. 2 ст. 6): «Держави-учасниці вживають у рамках своїх національних правових систем таких заходів, які можуть знадобитися для запобігання того, щоб незаконно виготовлена вогнепальна зброя або вогнепальна зброя, яка перебуває в незаконному обігу, її складові частини і компоненти, а також боєприпаси до неї не потрапляли до рук не уповноважених на те осіб шляхом арешту та знищення такої вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї» [4]. В реаліях української законодавчої системи та правової дійсності це фактично означає необхідність прийняття закону про зброю, що став би рамковим у питанні її цивільного обігу і використання та закріпив би офіційне законодавче визначення основних для цієї області понять і дефініцій.

Важливо зауважити, що законодавча легалізація зброї (насамперед короткоствольної вогнепальної) для населення в світовій практиці є предметом гострого соціального і правового дискурсу. По суті погляди розділилися на дві протилежні позиції: противників і прихильників такого дозволу. Серед перших Австралія, Нова Зеландія, Великобританія, Люксембург та деякі інші. Головний аргумент противників – велика кількість загиблих від стрілецької зброї у країнах з легалізованим доступом населення до неї (наприклад, періодичні трагічні події у США).

Деяка статистика і факти не вписуються у вказану аргументацію, а подекуди і протирічать їй. Так, у тій же Великій Британії, де з 1997 року діє заборона на доступ населення до зброї, за сім років (1997-2003 рр.) кількість лише збройних пограбувань зросла на 101%; в Ірландії, яка ввела заборону на легалізацію зброї ще у 1974 році (у зв'язку з подіями у Північній Ірландії і діяльністю Ірландської Республіканської Армії), кількість убивств зросла у п'ять разів [5, с. 216].

За даними МКЗС за 2019 рік між збройними пограбуваннями у США і Великій Британії є суттєва, на нашу думку, якісна відмінність: у першій вони здебільшого здійснені у публічних місцях (найчастіше в навчальних закладах), а злочинці здебільшого загинули або затримані поліцією, тоді як у другому випадку ці злочини відбулися на приватних територіях (в будинках, квартирах, в авто) і близько 50% з них на кінець 2019 року залишалися не розкритими.

До прихильників легалізації зброї належать США (закріплена другою поправкою до Конституції США 1791 року), Швейцарія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Австрія,

Чехія, Сербія, Литва, Ізраїль, Гондурас, низка інших держав. Показово, що історичні та соціально-культурні умови, в яких зародився суспільно-політичний попит на легалізацію стрілецької зброї в цих країнах, різні: війна за незалежність у США і перманентний арабо-ізраїльський конфлікт; перебування у постійному військовому резерві дорослого чоловічого населення в Швейцарії тощо. Наприклад, у сусідній Молдові відповідний законодавчий акт був прийнятий ще у 1994 році у зв'язку з практично неконтрольованими масовими заворушеннями і вже у 1995 році рівень злочинності знизився майже на 40%.

Україна належить до першої групи держав. За даними юридичного інтернет-порталу «Протокол» тільки у 2018 році судовими органами України ухвалено понад 10 виправдувальних вироків щодо володіння і застосування деякими видами зброї, які мотивовані принципом права «ніхто не може бути покараний за порушення чогось, що не заборонено законом» (лат. "nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poena ligit") [6]. В рамках цієї статті ми не ставимо собі за мету аналіз аргументів доцільності чи недоцільності легалізації стрілецької зброї та навіть утримуємося від висловлювання авторської позиції з цього приводу.

Натомість ми обґрунтовуємо давно назрілу необхідність законодавчого унормування в Україні її цивільного обігу, а також чіткого нормативного визначення понять, пов'язаних із цим, відсутність яких значно ускладнює роботу судових експертів-балістиків. Нині Україна залишається єдиною в Європі державою, яка не має такого закону. Проведення ООС на Сході України і пов'язаний із цим потік нелегальної зброї на підконтрольну державній владі територію актуалізує і загострює це завдання.

В сучасних умовах цивільний обіг стрілецької зброї в Україні частково регламентується двома нормативними актами – Кримінальним кодексом України (далі – ККУ) та Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженою наказом МВС від 21.08.1998 № 622 (Інструкція № 622).

ККУ відповідно до ст. 263 встановлює кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу. При цьому ні згадана вище, ні інші статті ККУ не дають чіткого нормативного визначення чи навіть законодавчого тлумачення поняттю «зброя», що, на нашу думку, ускладнює і плутає застосування вказаної норми ККУ.

У цьому контексті ми погоджуємося з позицією тих науковців, які вважають диспозицію ст. 263 ККУ за правовими природою і конструкцією бланкетною (такою, що має одночасно загальний і конкретизований зміст і відсилає для її конкретизації до окремого спеціального нормативно-правового акту, у цьому випадку – до поки ще не прийнятого закону про зброю), а також субсидіарною (для з'ясування змісту якої необхідне звернення до інших правових норм, у цьому випадку – до того ж відсутнього в українському законодавстві окремого закону) [7].

В рамках теоретико-правового дискурсу така позиція не може априорі бути прийнята як єдино правильна. Тим більше, що в кількох резонансних постановках Касаційного кримінального суду Верховного суду України (ВСУ) 2018 року щодо законності притягнення до кримінальної відповідальності на підставі ст. 263 ККУ (наприклад, постанови від 31.05.2018 у справі № 127/27182/15-к та від 04.12.2018 у справі № 161/3885/16-к)

вказано, що термін «закон», вживаний законодавцем у ст. 263 ККУ, має широке значення і стосується не лише законодавчих актів, а й підзаконних нормативно-правових актів (у тому числі, й Інструкції № 622).

Однак подібна позиція Верховного Суду України здається дещо дивною і непослідовною. По-перше, 01.11.2018 той же ВСУ прийняв постанову, якою передав справу особи, засудженої за зберігання зброї і боєприпасів без передбаченого законом дозволу, на розгляд Великої палати, оскільки визнав, що існує виключна правова проблема через відсутність закону, який визначає дозвільний порядок обігу зброї.

Мотивуючи це рішення, суд зазначив, що ст. 263 Кримінального кодексу є бланкетною нормою, яка відсилає до закону, що повинен визначати дозвільний порядок цивільного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів. Попередньо вказані рішення ВСУ мали цілком протилежний характер, а диспозиція ст. 263 визнавалася не банкетною.

По-друге, така позиція протирічить тлумаченню поняття «закон», яке міститься у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» (справа про утворення фракцій у Верховній Раді України), згідно якого закон є формою відповідного нормативно-правового акту, що приймається відповідно до процедури, визначеної ст.ст. 84, 93, 94 Конституції України і не є тотожним іншим нормативно-правовим документам [8], а також практиці Європейського суду з прав людини.

Отже, відсутність спеціального закону, який би регулював порядок обігу в Україні зброї та боєприпасів, чітко встановлював нормативне визначення понять «зброя» та похідних від нього, гальмує формування в нашій державі офіційного цивілізованого ринку зброї, сприяючи процвітанню його «чорного» аналогу та часто зводить нанівець зусилля слідчих і експертів-балістиків у розслідуванні кримінальних справ, у яких фігурує зброя і боєприпаси. Останнє є очевидними зайвими витратами коштів з Державного бюджету та сприяє втраті мотивації і ресурсів професійних криміналістичних кадрів, зменшенню престижу їх професії.

Наказ МВС від 21.08.1998 № 622, яким була введена у дію Інструкція № 622, прийнято на підставі Закону України «Про міліцію», який втратив чинність 02.07.2015. Тож правомочність цього підзаконного нормативно-правового акту є під сумнівом. Також за змістом вона морально застаріла. Скажімо травматична зброя, сучасні зразки якої (наприклад, «Форт-14Р», «Форт-12Р», «Форт-17Р» та деякі інші) можуть бути дуже небезпечні і за певних умов становити реальну загрозу здоров'ю та життю людей, описана в ній тенденційно, на рівні технічних знань і вимог ще 1980-х – пер. пол. 1990-х рр.

З позицій криміналістичного інтересу та експертно-балістичної техніки робота фахівців з ідентифікації такої зброї є досить проблематичною: «травматика» нині є дуже поширеною в українському суспільстві, насамперед гумові кулі до неї украй складно ідентифікувати, можуть бути відсутні гільзи (у випадку застосування травматичного револьверу), її відносно легко переробляють на вогнепальну зброю в кустарних умовах тощо.

Інший приклад – описані в Інструкції № 622 характеристики пневматичної зброї (пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4.5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів) здебільшого не відповідає технічним і тактико-технічним властивостям її сучасних зразків (насамперед калібри 5.5 мм або 6.35 мм, система РСР, у якій куля приводиться в рух завдяки частковому стравленню повітря з резервуару високого тиску за схемою

«булпап»). Така пневматична зброя (наприклад, гвинтівки Едган «Матадор» 6.35, Едган «Морана» 6.35, BSA Scorpion Tactical 6.35) з формально-правових підстав не підпадає під офіційну реєстрацію у відповідних підрозділах правоохоронних органів України. Тому балістична експертиза таких збройних зразків виявляється неповною, формальною, а іноді взагалі не проводиться.

Як справедливо зазначає М. Костенко, «доктринально судова балістика займається дослідженням вогнепальної зброї. Нині такий підхід не є повним, оскільки з урахуванням стрімкого розвитку ринку зброї та її різних видів на практиці правозастосувачі та криміналісти-експерти можуть мати справу не тільки з вогнепальною зброєю в її класичному розумінні, а й із пристроями, конструктивно схожими на неї, з пневматичною зброєю, спеціальними пристроями тощо» [9, с. 3].

Слід зазначити, що чинні різноманітні методично-орієнтуючі матеріали для експертів-балістиків (довідники, інструкції), які по суті є лише авторськими настановами і рекомендаціями, а не нормативними документами, досить прямолінійно й претензійно тлумачать ті чи інші підходи. Так, в одному з них зазначається, що «з погляду фахівців експертної служби МВС України усі пістолети і револьвери, призначені для стрільби патронами, спорядженими металевим снарядом «несмертельної дії», відносяться до категорії короткоствольної вогнепальної зброї» та пропонуються відповідні готові висновки практично на всю зброю нелетальної дії без вказівки методики з їх розробки [10, с. 9]. Тому очевидно, що заповнення законодавчого пробілу щодо спеціального закону про зброю сприятиме оновленню також і науково-теоретичного та методологічного наповнення судової балістики.

Висновки. Таким чином, основними причинами стримування розвитку вітчизняної судової балістики в умовах відсутності спеціального закону про зброю в Україні є:

- нормативний пробіл у визначенні основного поняття проблеми – «зброя» та похідних від нього («стрілецька зброя», «вогнепальна зброя», «травматична зброя», «пневматична зброя», «нагородна зброя», «обіг зброї», «цивільний обіг зброї», «незаконне виготовлення та переробка зброї» тощо) на основі міжнародних формулювань, які містяться у Протоколі ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї;
- відсутність гармонізації вітчизняного законодавства (насамперед адміністративного, кримінального і судового) в частині обігу зброї в Україні;
- відсутність єдиних теоретичних і практичних підходів у застосуванні методів і техніки судової балістики на основі загальноприйнятих законодавчих норм.

Список використаних джерел:

1. United Nations Commission on Crime Prevention and Criminal Justice. Twenty-eighth session Vienna, 20-24 May 2019. *World crime trends and emerging issues and responses in the field of crime prevention and criminal justice*. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/session/28_Session_2019/session-28-of-the-ccpcj.html (дата звернення: 06.09.2020).
2. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2758:zarubizhniy-dosvid-legalizatsiji-vognepalnoji-zbroji-2&catid=71&Itemid=382 (дата звернення: 06.09.2020).
3. Злочини зі зброєю у I півріччі 2020. URL: <https://censs.org/Злочини-зі-зброєю-протягом-січня-черв/> (дата звернення: 06.09.2020).
4. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію

Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text (дата звернення: 07.09.2020).

5. Соха С.С., Павлов Р.В. Стаття в Конституції «право на володіння зброєю». *Молодий вчений*. 2019. № 5(69). С. 215–218.

6. Схоже, що проблему покарання за незаконне поводження зі зброєю за відсутності закону, який регулює порядок її обороту, Верховний суд намагається вирішити підміною правових понять. URL: https://protocol.ua/ua/porushennya_zakoniv_logiki_u_pozitsii_verhovnogo_sudu_shchodo_pokarannya_za_zbroyu/ (дата звернення: 07.09.2020).

7. Фріс П. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). URL: <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/shhodo-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-za-nezakonne-povodzhennya-zi-zbroyeu-bojovumu-prypasamy-abo-vybuhovomu-rechovynamu-st-263-kk-ukrayiny/> (дата звернення: 10.09.2020).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» (справа про утворення фракцій у Верховній Раді України) від 3 грудня 1998 року справа № 1-40/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-98#Text> (дата звернення: 10.09.2020).

9. Костенко М.В. Озброєність як ознака злочинної організації: роль судової балістики при розслідуванні бандитизму. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 2(6). 2014. С. 1–8. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/230566394.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).

10. Іщенко А.В., Грищенко О.В., Ігнат'єв І.В., Назаров В.В. Пістолети та револьвери, призначені для відстрілу патронів, споряджених металевим снарядом «несмертельної дії» та набої до них : судово-балістичний довідник. Київ : ВАРТА, 2005. 208 с.